

# Nyhedsbrevet ASK

Sagnlandets Venner i Lejre

Nr. 3 juni 2010



## Helleristningsprojekt forgyldes



Projekt Skjoldungelandet har bevillet støtte til, at Sagnlandets Venner i Lejre kan fremstille en kopi af en helleristning.

Ristningen begynder til august og vil foregå ved Lejre Museum, hvor en stenhugger, Oluf, vil genskabe bronzealderens stenbilleder. Det skal ske i samarbejde med helleristningseksperter Gerhard Milstreu, der i vinter gav tre foredrag om helleristningernes verden. Hvilke motiver der skal ristes er endnu ikke besluttet, men de bliver nok inspireret af Lejre-egnens lokale hel-

leristninger.

Formand Sagnlandets Venner i Lejre, Tove Binzer, planlægger sammen med frivillige at formidle projektet, og hun lover at holde vennerne orienteret om, hvad der skal ske og hvornår.

Så følg med på hjemmesiden, mød op til de kommende riste-arrangementer. Og i mellem tiden kan vennerne læse mere om helleristningernes verden i dette nummer af ASK, hvor Gerhard Milstreu har skrevet en artikel.

# Helleristninger i pixiudgave

Vinterens foredragsholder, Gerhard Milstreu giver her et koncentreret bidrag om helleristninger fra bronzealderen.

*Af Gerhard Milstreu*

Et kulturskifte i Sydsandinavien starter cirka 4000 f.Kr. Stenalderens Jæger- Samlerkultur forandres langsomt til en landbrugskultur, og denne forandring, der er tilendebragt ved bronzealderens begyndelse cirka 1800 f.Kr. ændrer billedsproget både i form og i indhold; de billeder, som vi kalder for helleristninger eller med en rammende betegnelse, jordbrugsristninger.

Samfundet forandrer sig radikalt, også kaldet den største revolution i menneskehedens historie. Befolkningen bliver bofast og udvikler større og mindre bysamfund baseret på agerbruget, som kan føde en langt større befolkning. Menneskene i en landbrugskultur bliver nu afhængige af andre kræfter, og den fremherskende teori er, at bronzealderens religion blandt andet kan beskrives som en religion, der dyrkede dyrenes, jordens og menneskenes frugtbarhed og solens livgivende kræfter.

Vor største kilde til forståelse af den tids åndelige forestillinger er billedmaterialet, som forekommer primært på sten, men også hyppigt på metaller, bronze og guld og på forgængeligt materiale såsom træ og tatoveringer.

Men også oldtidsfundenes udformning og findesteder har betydning for forståelsen. Når vi på billederne ser drabelige økser og anden militær udrustning, viser fundene os, at der er tale om symboler, ceremonivåben.

For eksempel er de berømte Brøndsted-økser lavet af en kerne af ler overtrukket med rigt dekoreret bronzeblik, et kultredskab.

Religionen var et vigtigt redskab til at forstå og forklare det uforståelige og menneskets indplacering i kosmos. Men også for samfundets økonomiske og sociale orden og politiske funktioner tjener disse religiøse, politiske symboler. Også kaldet en nyttemagi.

## Afspejler et verdensbillede

Vore muligheder for at aflæse dette billedsprog og komme ind til fortællingen, myten er ikke begrænset til bronzealderens billede. Og det skyldes blandt andet de mange oldtidsfund, som komplementerer billederne, og som i talrige tilfælde er en præcis gengivelse af fundene. Dermed kan vi også datere mange af helleristningerne.

Men tolkningen af billeder er vanskelig. De er skabt i en fjern, forhistorisk sammenhæng og er dermed kodet i skabelsesøjeblikket som en del af en kulturel og social virkelighed.

Det er ikke nogen enkel proces at afkode billederne.

Datidens verdensbillede falder på ingen måde sammen



*Dr. Gerhard Milstreu i aktion ved helleristningen i Kirke Såby Kirke.*

med vort.

Der vil således altid være en begrænsning, når billedet anvendes som kildemateriale.

Men der vil først og fremmest være et kildemateriale, som kan bidrage til at forøge vor viden om en svunden tid.

At der må være tale om billedfortællinger, viser de talrige kompositioner, tydelige handlingssammenhænge for eksempel menneskeprocessioner, grupper af mennesker med løftede våben, samleje- og kopulationsscener og rituelle pløjescener.

## Billeder over alt

Motiverne er stærkt stiliserede, symboliserede og domineres i prioriteret rækkefølge af skibe, mennesker, pattedyr, fugle, redskaber - våben, lur, vogne, plove og talrige symboler: skåltegn, cirkler og runde former såsom sol-symboler. På bjergfladerne og de løse stenblokke optræder billederne i umiddelbar tilknytning til de steder, hvor menneskene levede.

Af velkendte fund fra bronzealderen kan nævnes solvognen fra Trundholm Mose, et centralt og unikt fund, talrige fund af lur, oftest parvis, de store bronzeøkser fra Brøndsted og en lang række andre fund, ikke mindst rageknive.



*Skibe, badutsprinter, og krigere med skjolde og sværd er blot nogle få elementer i bronzealderens meget rige billedesprog*

Det drejer sig i Danmark i alt om cirka 300 bronzefund med omkring 800 billeder indgraveret med samme ikonografi, som vi finder indhugget på Skandinaviens bjergflader.

Det fortæller os om disse billeders betydning, og at de har været allesteds nærværende også på forgængelige materialer, lige som vi også i dag omgiver os med religiøse symboler.

### **Solens vej over himlen**

Billederne på bronzerne er ofte mere detaljeret. Da dette materiale også ofte er daterbart, kan vi ved en typologisk sammenligning få en relativ datering på helleristningerne. Vi kan også se, at trenden ikke skifter så hurtigt. Mange motiver holder sig i århundreder, således den hestetrukne sol, solvognen, som er et centralt symbol i hele bronzealderens landbrugssamfund.

Detaljegraden på bronzerne, især rageknivene, giver os nogen viden om de forestillinger, som var knyttet til solen og dens vej over himlen. Solen blev transporteret, trukket af en hest. På den tid havde man ingen viden om jordens dobbeltrotation, og det er da ganske klart, at solen bevæger sig fra venstre mod højre, fra øst og til vest trukket af solhesten. Billederne på rageknivene fortæller også om den resterende rejse om natten, hvor den sejles tilbage i et skib, hjulpet af flere andre dyrearter.

### **10.000 skibe**

Skibets betydning manifesteres på ristningerne og

bronzerne. Det er det hyppigste symbol i den figurative ikonografi og optræder i titusindvis på de skandinaviske ristninger og dominerer også på bronzerne. Det vigtigste transportmiddel i international og lokal samfærdsel ophøjes også til et religiøst symbol. Menneskefigurer, som bærer forskellige våben, især økser, er dominerende i mange kompositioner. Og det ser drabeligt ud. Fund fortæller os, at disse økser ikke er helt så farlige. Materialvalget gør dem uegnet til praktisk brug, men de tjener som magt-symboler for den herskende elite i en religiøs, kultisk sammenhæng, som vi har begrænsede kundskaber om.

Talrige ritualer for at sikre menneskers, agerbrugets og dyrs frugtbarhed beskrives i billederne. Relationer til og gunst hos højere magter har domineret tilværelsen for at sikre samfundets beståen og udvikling.

### **Internationale symboler**

Man kan også tale om stilarter i bestemte perioder - traditioner og nye impulser smitter af på billedsproget.

Europa har igennem årtusinder haft økonomiske og politiske forbindelser. Kontakter er blevet knyttet og aftaler indgået og talrige fund vidner om en livlig udveksling af varer, men også en spredning af tanker og symboler.

Denne billedtradition er levende i mindst 2000 år, og kommunikationen er stor; den tids EU fungerede perfekt. Man taler om en kosmopolitisk tradition med en lokal variation, og mange symboler kan også følges i alle verdensdele.

## Danmarks helleristninger

I Danmark finder vi helleristninger i hele landet men med de største koncentrationer på Sjælland og på Bornholm, landets eneste område med grundfjeld. Billederne hugges ind i stenblokke, som er fra håndstore til tonstunge og på Bornholms klippeflader.

Det altdominerende motiv er skåltegnet, en lille rund fordybning. Men også skibet er dominerende i det danske materiale. Desuden kan nævnes hjulkors, fod- og håndtegn som relativt almindelige tegn samt ganske få eksempler på menneske- og dyrefigurer. Ikonografien er en del af den europæiske og skandinaviske bronzealderkultur.

Billedstenene findes oftest i forbindelse med vore forhistoriske gravanlæg og beboelsesområder. Bronzealderhøje og datidens kulturlandskab. Men ikke altid i deres oprindelige sammenhæng. Entreprenørvirksomhed gennem tiden har genanvendt stenene som byggematerialer i kirker, bønderne har nedlagt grave og fjernet sten og mange sten har Jens Vejmand hugget i stykker. Og på Bornholm har bjergflader med ristninger kun i begrænset omfang været skånet af stenindustrien.

Mange billedsten er forsvundet, men mange er endnu ikke fundet !

## Guide til lokale helleristninger

Kr. Saaby - skib

Asnæs - hjulkors

Grevinge - håndtegn

Dyssen i Kr. Stillinge - skibe og skåltegn

Vikingskibsmuseet: Herrestrupstenen med skibe, hjulkors, dyr, skåltegn

Nationalmuseet: Engelstrupstenen med skibe, menneskefigurer, hjulkors, dyr

Gilleleje Museum: Birkerøgelstenen med to skibe

Lindegård i Horns Herred - hjulkors, skåltegn

Grevinge Museum - skib, skåltegn

Bramsnæs - tohjulet vogn trukket af dyr

Museet Færgegården - håndtegnsten fra kulthus



*Helleristningsflade fra Aspeberget i Bohus Len, som er et af de områder i verden, der er rigest på helleristninger fra bronzealderen.*

# Seneste nyt fra bestyrelsen

*Af formand Tove Binzer*

Venneforeningen har en god start på sæsonen med mange nye medlemmer. Det forpligter os til både at fastholde gamle medlemmer og byde de nye velkommen.

Da der ikke sættes et navnskilt på medlemmerne, er det svært at identificere vennerne. Hvem ved for eksempel, hvordan formanden ser ud og hilser kært når de møder hende? Derfor kræver det noget af medlemmerne at møde hinanden og genkende hinanden.

Nemtest er det på de store indsats week-ends eller i lavene, hvor det at arbejde sammen om at løse konkrete opgaver oftest resulterer i, at folk udvikler hyggelige samarbejdsrelationer, børnene morer sig med hinanden og de voksne skaber gode venskaber.

Men det er her som alle steder i tilværelsen nødvendigt selv at mase lidt på med at tage fat, sprede godt humør og så nyde det meget sammensatte selskab, som venneforeningen rent faktisk er.

Herudover er der de udbudte ture og årsfesten, hvor man kan melde sig som hjælper og finde sammen med andre om at sørge for den fantastiske sommerbegivenheds strålende fællesmåltid.

Så snart der bliver rigtig gang i altmuligt-lauget hos Sagnlandets Driftsafdeling, vil der også være tilbud om i fællesskab at rykke ud og kalke et hus eller male vinduer, eller hvad der nu skal ordnes.

Den kommende store begivenhed foran os er helleristningsprojektet, som I kan læse mere om på forsiden af denne udgave af ASK.

Den anden store begivenhed i august er Årsfesten, hvor vi fra bestyrelsen håber at alle medlemmer deltager sammen med de gæve medarbejdere uden hvilke ,vi ikke havde et dejligt og aktivt miljø.

Siden sæsonåbningen, hvor rigtig mange venner deltog; ja der blev næsten mangel på rundstykker, har vi fra Jernalderlauget og Havelauget deltaget i et slags fællesprojekt med Skjoldungelandet, som er forløber for nationalpark Lejre-Roskilde områderne. Det gik ud på at skove træ ude i lunden ved Slusehuset i Kattinge Vig. Vi har fældet og flyttet tre store læs hassel og derved skabt en herlig og spændende tunnel derude for publikum. De afskårne grene er nu blevet flettet ind i hegnene omkring Lethra og Harpestrengs Have. Flot, og tillykke med disse gode samarbejder, der er gratis for Sagnlandet, givnerne og alene baserer sig på aktive lavsmedlemmer og bestyrelse.

Vi har fået foræret en masse fårehamme, som er overdraget til vævestuen.

Vi har også fået foræret pil, som skal bruges til flettegrupper, der kan forsyne miljøerne med hjemmegjorte kurve.

Hvis der er medlemmer, som er kyndige og har lyst til at bidrage så sig frem til formanden.

Flettelystne medlemmer må også gerne give besked til

formanden eller kontakte de lav, som de er medlemmer af.

Jeg vil her til slut henvise til lavenes egne artikler her i ASK, så I kan se at der tilbydes mange gode muligheder for at være fælles om opgaver og oplevelser.



*Tove Binzer ser frem til en sommer med mange aktiviteter i venneforeningens lav.*

## Sagnlandets nye infoskærm

Sagnlandet Lejre er velsignet med en flot elektronisk informationsskærm ved velkomstcentret. Vennerne ønsker at annoncere arrangementer på skærmen, og det vil Sagnlandet naturligvis gerne imødegå.

Derfor følger her retningslinjerne for de oplysninger vi skal have for at sætte et arrangement på informationsskærmen.

Seneste rettidige indmelding til ugeprogrammet er 14 dage før arrangementet - meget gerne før. Når et arrangement er annonceret i Sagnlandets ugeprogram bliver det automatisk sat på informationsskærmen.

Information om et arrangement skal omfatte:

1. Overskrift - hvad hedder arrangementet
2. Dato
3. Tidspunkt til og fra.
4. Kort beskrivelse af arrangementet - 10 ord eller mere.

Informationen sendes til [adj@sagnlandet.dk](mailto:adj@sagnlandet.dk) og [teknik@sagnlandet.dk](mailto:teknik@sagnlandet.dk) eller som almindelig post.

# Indbydelse til årsfest 7. august

Hvert år inviterer Sagnlandet Lejre og Venneforeningen alle foreningens medlemmer til årsfest. I år har Sagnlandets Venner i Lejre fået en herlig masse nye medlemmer, og sammen med dem og alle gamle venner holdes der fest lørdag den 7. august fra kl. 17.30. Vi fastholder traditionen med aktiviteter for børn og voksne, grill- og salatbuffet, sang og dans i danselabyrinten. Husk tilmelding senest fredag 30. Juli.

I lighed med tidligere år laver vi før buffeten kl. 19.00 et todelt program, der retter sig mod henholdsvis voksne/unge og et familieprogram med prøv-selv aktiviteter.

For de voksne/unge vil vi således i år præsentere jer for eksempler fra et nyt tematiseret undervisningsforløb, der sætter fokus på Sagnlandets fantastiske geologiske landskab. Vores kollega Erik Brunn Frantsen indleder med et kort powerpoint oplæg i vores nye filmsale, hvorefter han tager jer med rundt i landskabet og viser og fortæller om de vældige naturkræfter, der har skabt det istidslandskab, vi til daglig færdes i. Så her er chancen for at blive klogere og få øjnene op for de mange fortællinger landskabet rummer om sin skabelse.

For børnefamilier/børn vil vi invitere jer til at teste jeres skydefærdigheder og træfsikkerhed på bue og pil. I 2010 har vores kollega Ane Damgaard Jepsen sat fokus på dette spændende våben til jagt og krig, og vi har investeret i en række kopier af stenalder- og jernalderbuer. Så hvis I går rundt med en skjult Robin Hood i jer, er chancen her for at lade ham komme til udfoldelse.

Herudover er Båldalen naturligvis åben for børnene og barnlige sjæle, der gerne vil sejle i stammebåd eller bage kiks over bålene frem til buffeten er klar i Pavillionen ved Båldalen.

Efter rundvisninger er der grillbuffet og underholdning m.m. i Båldalen. Senere på aftenen bevæger vi os op til Danselabyrinten og danser i mørkningen.

## Hjælpere efterlyses

Som de foregående år søger vi friske og energiske Venner til praktisk bistand med salatproduktion, grillpasning, brødbagning i Landbohusene samt oprydning, rengøring og opvask i køkkener samt oprydning i Båldalen.

Hjælperne mødes kl. 10.00 i Velkomstcentrets frokoststue. Vi begynder med morgenkaffe og rundstykker og får en briefing om salatbuffeten og andre opgaver. Herefter går vi til de nye gæstekøkkener i Multihus og begynder på madlavningen. Hjælpere til opdækning i Båldalen og oprydning kan støde til fra kl. 16.00. Alle er velkomne til at hjælpe på mere end et hold. Se tilmeldingskuponen. For alle hjælpere ved Årsfesten er der gratis adgang til festen. Vi sammensætter holdene efter ”først til mølle” tilmeldingsprincippet, til vi har det nødvendige antal voksne hjælpere. Vent derfor ikke for længe med tilmeldingen.

Tilmelding til praktisk bistand kan gøres ved at bruge

kuponen, der findes andetsteds i dette ASK eller direkte på e-mail til direktør lah@sagnlandet.dk eller evt. til sekretær Lise Scholz på 4642 4943 senest fredag 30. juli. HUSK: Opgiv telefonnummer og mailadresse ved tilmelding til brug for kontakt, så vi efterfølgende kan aftale de nærmere detaljer forud for festen.

## Program lørdag 7. august kl. 17-22.30

Når vi har lukket Sagnlandet for det almindelige publikum kl. 17.00, er programmet:

Kl. 17.15 Velkomst Venneforeningens formand Tove Binzer og Sagnlandet Lejres direktør Lars Holten byder velkommen og introducerer aftenens forløb og aktiviteter.

Kl. 17.30-18.30: Især for voksne: Kort foredrag i Velkomstcenter efterfulgt af rundvisning i Sagnlandets istidslandskab ved Erik Bruun Frantsen

Kl. 17.30-18.30: Især for børnefamilier: Bueskydningsaktiviteter ved Ane Damgaard Jepsen

For mindre børn samt de voksne og familier, der hellere vil hygge sig på egen hånd i Båldalen, er der åbent for sejlads, øksehugning, grutning af mel og kiksebagning over bål frem til kl. 18.30.

Kl. 19.00-20.30: Grill- og salatbuffet i Båldal.

Årets festmenu bliver præsenteret. Den kommer til at bestå af grillstegt kød fra Sagnlandets egne dyr med godt brød til. Den store salatbuffet er komponeret og koordineret af frivillige hjælpere fra Venneforeningen. Bagefter er der nok lidt kage til ”den søde tand”.

Kl. ca. 21.00-22.00: Sang og dans i Danselabyrinten. Igen i år går vi i faklernes skær op til Danselabyrinten på bakken før Jernalderlandsbyen. Vi synger den traditionsrige sang og danser i kæde hele vejen gennem Danselabyrintens smalle gange.

Kl. 22.30 er årsfesten slut og man går til udgangen, efter at alle gæster har hjulpet med oprydning/rydning af borde mv. så Båldalen er klar og pæn til morgendagens gæster.

## Pris og tilmelding til årsfest

Pris og betaling. Deltagelse i årsfesten er for Venneforeningens medlemmer og Sagnlandets ansatte. Udover gyldigt medlemskab koster det 120 kr. for voksne og 60 kr. for børn under 15 år. Børn under 7 år deltager gratis. Man betaler for deltagelse i årsfesten i Butikken på selve dagen. Som kvittering får man sin spisebillet. Den afleveres ved madbuffeten i Båldalen.

Drikkevarer er for egen regning og kan enten medbringes eller købes i Sagnlandets kiosk, der denne aften sælger øl,

vand og vin samt kaffe og varm chokolade.

Tilmelding med tydelig angivelse af antal børn og voksne kan gøres på tilmeldingskuponen i dette ASK til Sagnlandet Lejre, Slangealleen 2, 4320 Lejre, eller e-mail til [sagnlandet@sagnlandet.dk](mailto:sagnlandet@sagnlandet.dk). Tilmeldingen skal være hos os allersenest fredag den 31. juli af hensyn til slagtning af dyr og indkøb mad. Vi garanterer ikke plads ved for sen tilmelding. I Butikken vil I blive krydset af på den tilmeldingsliste over antal deltagere, vi laver på baggrund af rettidigt indkomne tilmeldinger.

#### Praktiske råd

Som altid foregår arrangementet under åben himmel. Du skal selv have tæpper eller siddeunderlag med, for der er kun et begrænset antal pladser ved borde og bænke i Båldalen. Til maden skal du selv medbringe tallerkner, bestik, glas/krus.

Efter maden er der selvoprydning af affald og tomme flasker, så Sagnlandet er pænt og ryddeligt næste morgen, når der åbnes igen søndag morgen.

Husk at medbringe gyldigt medlemskort 2010, som skal forevises i butikken, hvor I vil blive krydset af på tilmeldingslisten. I kan selvfølgelig komme hvornår I vil på dagen og så blive, men husk at blive krydset af og få billet.

**TILMELDINGSBLANKET  
TIL ÅRSFEST FINDES PÅ  
NÆSTSIDSTE SIDE**

## En tur i kvartæret

*Af Erik Bruun Frantsen*

Mens vi venter på årsfesten og glæder os til god mad og drikke i venners lag under årsfesten, kan vi sammen reflektere lidt over den store historie i den lille.

Og hvad skal det så betyde?

Menneskets historie, forstået fra perioden omkring vore fjerne forfædres udvandring fra Afrika til skete for små 2 mio. år siden. I samme periode begyndte der at indtræffe drastiske ændringer med klimaet. Vi fik istider, og vores klode gik ind i den periode som geologerne kalder kvartærtiden. Kvartæret kan derfor lidt forenklet karakteriseres som isens og menneskets tidsalder.

For dem der har lyst samles vi inden årsfesten kl. 17.30 i filmsalen, hvor Erik Bruun Frantsen vil give en hurtig præsentation og karakteristik af kvartæret og her allermost fokusere på de begivenheder, der indtrådte omkring slutningen af seneste istid og den efterfølgende isfri periode, helt frem mod historisk tid.

Hvilke kræfter dannede istidslandskabet og især: Hvordan blev landskabet i og omkring Sagnlandet dannet? Vi kommer også rundt omkring de vigtigste stentyper. Hvordan er de dannet, og hvor kommer de fra? Og vi skal se på hvilke træarter, der skiftevis har været dominerende i takt med eller som følge af klimatiske ændringer.

Efter en god halv times tid i filmsalen trænger vi til at strække benene. Så derfor går vi i samlet flok en tur i en times tid, ud i Sagnlandets smukke landskab, hvor vi ser på karakteristiske landskabs-elementer, finder spændende sten og artsbestemmer træerne på vores vej.



# Lerkar til Klekkendehøj

Pottemagerne fra Sagnlandet Lejre har fremstillet lerkar til en nyåbnet udstilling i et gravkammer i en stenalderjættestue på Møn.

Møn har fået en opgraderet turistattraktion. Det er dobbeltjættestuen Klekkendehøj, hvis ene kammer er udstyret med en udstilling, der viser, hvordan der så ud inde i et gravkammer, mens det var i brug i stenalderen.

Det er Kulturarvsstyrelsen som står bag udstillingen og de bad Sagnlandet Lejres pottemagere om at fremstille 25 lerkar til den 5000 år gamle jættestue på Møn.

Pottemagerne i Sagnlandet Lejre fik næsten frie hænder til at vise mangfoldigheden i bondestenalderens pottemagerhåndværk, og de fik til opgave at genskabe nogle af de smukkeste og mest særprægede lerkar fra perioden.

## Frugtskåle og ansigtskar

I stenalderen gjorde man nemlig meget ud af at forme sine lerkar, som man dekorerede meget sirligt.

- Vi har lavet et lerkar med menneskeansigt og fremstillet et fodbæger, der mest af alt ligner en stor frugtskål, fortæller pottemager Inger Hildebrandt, som forestod produktionen sammen med sine tre pottemagerkollegaer.

Hun oplevede det, som en af karrierens mest spændende opgaver, fordi den lød på rekonstruktion så tæt på originalerne som muligt.

Derfor besøgte Sagnlandets pottemagere Nationalmuseet, hvor de tog mål på de originale lerkar, og alle er imponerede over stenalderens håndværkere.

## Mumier i en marskandiserforretning

Allerede fra den første dag er Klekkendehøj blevet et tilløbsstykke, så hvis sommerferien går til Møn bør Venneforeningens medlemmer aflægge jættestuen et besøg og opleve, den store forskel mellem datidens og nutidens gravformer.

Nu om dage lades de døde i fred, men den gang i stenalderen blev de døde flyttet rundt i en uendelighed og gravkammeret var en regulær rodebutik målt med nutidens alen. Det ligner mest af alt mumier i en marskandiserforretning, og det er tankevækkende for et moderne menneske at opleve.



*Den 20 maj åbnede Kulturarvsstyrelsens direktør, Steen Hvass, udstillingen i Klekkendehøj, og to af Sagnlandets pottemagere deltog i åbningsreceptionen. Desværre var det for mørkt til at tage foto af selve udstillingen, som må udforskes ved selvsyn.*



*Sagnlandets fire stolte pottemagere viser deres stenalderlerkar frem. Fra højre er det Inger Hildebrandt, Cornelia Clausen, Christella Bamford og Marianne Gedsø Smith.*



*Fodskål med tilhørende lerske.*

# Sagnlandet bygger digital jættestue

Sammen med digitale designere har Sagnlandet Lejre skabt en tredimensionel, digital kopi i fuld størrelse af en jættestue fra Hornsherred

I et digitalt designlaboratorium i Lund i Sverige, kan man gå rundt inde i en fuldskala, tredimensionel kopi af en 5500 år gammel jættestue, der i virkelighedens verden står i Vellerup i Hornsherred. Den er blevet til som led i et internationalt projekt om tidsrejsens arkæologi, der ledes af Institutionen för arkeologi och antikens historia på Lunds universitet.

Inden for projektets rammer har Sagnlandet Lejre sammen med designerne fra Virtual Reality Lab på Lunds Universitet skabt den digitale jættestue, som vises i designlaboratoriets I-cube, en tredimensionel projektor på godt 15 kvadratmeter.

- Det er ligesom at være der selv, siger Sagnlandets direktør, Lars Holten, om den genskabte jættestue.

Han håber, at den digitale jættestue en gang i fremtiden kan formidle stenalderen på en ny måde i Sagnlandet Lejre.

- Vi kan udstyre jættestuen med scanninger af de originale gravgaver og skeletter, og på den måde vise, hvordan et gravkammer blev brugt. Jeg har selv været med til at udgrave gravkammeret, og jeg ved præcis, hvor skeletterne lå, og gravgaverne stod, siger Lars Holten og fortsætter.

- Fordelen i en digital rekonstruktion er, at vi kan komprimere hele fortællingen om jættestuekammeret i en serie af animationer, der viser hele jættestuens brug fra den blev bygget over de forskellige brugsfaser med tilknyttede ritualer, til arkæologerne kom og gravede fundene ud. Det er ikke muligt med en fysisk rekonstruktion, som er meget mere statisk i sin formidling.

Arkæologisk science lab i Sagnlandet Sagnlandets digitale fremtid skabes på et af Skandinaviens førende digitale designlaboratorier. Det ligger på universitetet i Lund, og der arbejder den italienske arkæolog og designer, Nicolo dell' Unto med at skabe virtuelle tidsrejser.

Nicolo dell' Unto og hans team brugte en dag i februar 2010 til at opmåle jættestuekammeret .

- Vi har fotograferet med helt almindeligt digitalt kamera og har ved hjælp af meget enkel og gratis software bygget jættestuen op, forklarer han.

Sagnlandet arbejder på at skaffe midler til et arkæologisk science lab, hvor blandt andet en projektor skal indgå, og Lars Holten er overbevist om, at virtuelle rekonstruktioner er fremtidens måde at formidle fortiden på.

- De digitale rekonstruktioner skal ikke erstatte Sagnlandets rekonstruerede oldtidshuse, men de kan sagtens indarbejdes i kommende rekonstruktioner såsom en Lejre-vikingehal, siger Lars Holten.



Besøg den digitale jættestue på <http://www.youtube.com/watch?v=KFINEvgDJns&feature=related>

# Sommeridyl i Krikkebjerghuse

*Af Leise Granberg alias Signe*



*En stille stund i køkkenet for storfamilien i Tystruphuset for Lisbeth, Katrine og Anders, der tilbage i nutiden heder Christina, Karnen og Aleksander.*

Årets første varme og solfyldte sommerdage faldt netop den weekend, hvor jeg og min udvidede storfamilie flyttede ind i Tystruphuset. Vi var to aftægtskvinder, Marie og Signe, det unge par Lisbet og Jochum med hans 12-årige datter Maren og hendes veninde Karen og lille 8-måneders gamle Anders Jochumsen.

Lørdag blev der fyret op i bageovnen, og vi bagte rugbrød, hvedebrød samt en kage i form, lavet af en rest sødgrød med rosiner. Det dejlige vejr smittede af på alle besøgende, og deres interesse for vores aktiviteter var stor og spørgelysten blomstrede. Der blev uddelt smagsprøver på hjemmebaget, som faldt i god jord hos både børn og voksne, og der blev fortalt og svaret på alskens spørgsmål.

Det var spændende at have et lille barn med i Tystruphuset, og vi lærte, at det sagtens kan lade sig gøre. Han

guffede godt i sig af både sulevælling og kartofler med dypelse og han fik middagslur liggende i den store trillebør. Der lød mange Nååå og Åhhh fra de besøgende. Dagene var fulde af gøremål. Der blev lavet mad og vasket op, Marie ordnede have, og Jochum havde travlt med brændehugning og slæben vand og brænde. Men om aftenen, når freden faldt over Krikkebjerghuse, og den lille Anders Jochumsen var blevet puttet i den store seng, oplevede vi magiske timer i den lune aftenluft. Der var en kvinden og fløjten. Nattergalen slog sine triller, frøerne kvækkede, gøgen kukkede og flagermusene dykkede ned over vores hoveder. Det var en skøn måde at afslutte en travl dag.

Et herligt minde fra vores weekend er den lille pige, som ved synet af mig, der kom gående ad stien, råber til sin mor: ”Mor, mor, jeg har set en fra fortiden”.

# Landbolauget på Frilandsmuseet

Af Kaj Nielsen

Vejret viste sig fra den gode side, da landbolauget mødtes ved hovedindgangen på Frilandsmuseet. Netop i den weekend var der også håndværkerdage på museet. Men vi startede med at se nærmere på de originale landbohuse, Tystruphuset og Hørhavehuset. Man følte sig helt hjemme, selvom størrelsen og møbleringen var lidt anderledes.

I Andelslandsbyen var håndværkerne i gang med at demonstrere deres kunnen. Tækkerne lagde mønning på et af husene. Tømmerne savede og huggede i træstammerne. Og der blev boret hul til en ny brønd. Reb til tækkerne blev flettet på maskine. Malerne var i gang med at male vinduer ved Brugsen. Smeden lavede spydspidser. Frokosten blev indtaget ved Fjellerup Hovedgård. Men inden da, havde vi blandt andet smagt på æggecake og øllebrød. Det blev lavet af et nyoprettet Køkkenlaug. El-lested Vandmølle var sidste stop inden hjemturen.

## HER MANGLER ET BILLEDE

Sagnlandets Venner i Lejre er nogle dygtige fotografer, der tager flotte og fantastiske fotos.

Dem sender de gerne til ASK, og det er redaktøren taknemmelig for. Desværre har nogle venner det for vane at sætte deres fotos ind i et word-dokument, inden de sender det, og det er redaktøren til gengæld rigtig ked af. Hvis I sætter fotos ind i et word-dokument, kan de ikke læses af de redigeringsprogrammer som redaktøren bruger. Og hvis billederne med megen møje alligevel hentes ud, er de i så dårlig kvalitet, at man ikke kan bruge dem. Hvis I har billeder, så skal de altid sendes som separate filer vedhæftet en email.

Når I sender jeres manuskript pr. email, så plejer I at vedhæfte manuskriptet. Og det samme gør I med billederne. Dem vedhæfter I bare. Så enkelt er det.

## To gode søndagsarrangementer nær Sagnlandet

Skjoldungelandet afholder under navnet, Kunsten ud i Landskabet, i sensommeren en række arrangementer, hvor der er mulighed for at opleve kunst og musik m.v. ude i landskabets rå natur. To af disse arrangementer foregår nær Sagnlandet.

**Søndag d. 15. august kl. 13** åbner i samarbejde med Galleri Gl. Lejre en større udstilling, hvor kendte kunstneres værker kan opleves på markerne omkring Gammel Lejre. Starten markeres med antændelse af nogle kæmpe finske fakler. Der bliver blandt meget andet også mulighed for at se Annette Hoffs store malerier af Odin og Skjold udspændt mellem træstammer. Ved Lejre Museum udføres helleristninger på en bautasten som senere opsættes i Sagnlandet. Samtidigt er der markedsdag i Gammel Lejre, særudstilling på Lejre Museum, guidede ture. Gratis adgang.

**Søndag d. 5. september kl. 14** gentager foreningen Nationalparkens Venner succesen fra sidste år med et stort folkemøde i Herthadalen ved den renoverede talerstol, Herthas Alter. Der bliver taler, fællessang, klassisk musik og buskspil, og Freja formodes at kigge forbi og bringe en hilsen fra Guderne. Forfriskninger kan købes. Gratis adgang.

Læs mere om disse og andre arrangementer med Kunsten ud i Landskabet på [www.skjoldungelandet.dk](http://www.skjoldungelandet.dk)



*Finsk ildtræ med fut i*

# Smedenyt

Af Gunnar Gissel

Foråret har været stille og roligt efter vinterens store projekt Oseberggryde. Vi har blandt andet lavet en del hængsler til forskellige grupper i Sagnlandet, ændret på de skilteholdere, vi tidligere har lavet, så de nu skulle være bedre egnede til formålet, og så har vi smedet et stort stativ til vævestuen.

Vi er i gang med at indkøre et system med en ønske/ordrebog, så vi undgår misforståelser og manglende oplysninger omkring de ting, vi smeder for andre i Sagnlandet. Det ser ud til at fungere, men vi hører gerne kommentarer fra ”brugere”.

Vi har ryddet en del op og kalket, samt udbygget udstillingen af gamle landbrugs- og smederedska-ber omkring smedjen. Men der er behov for at få repareret skorstenen og mønning, og det ligger ud over laugets formåen.

Vi har også planer for at etablere et halvtags bag ved smedjen, så vi kan flytte ting såsom pladeklipperen derud, uden at de forgår af rust.

Vi har fået nogle nye medlemmer af lavet, og et par af dem er flittige til at møde op, men desværre er der en del gamle medlemmer, som vi stort set aldrig ser. Vi håber, at en del af dem snart får tid og lyst til lidt smedeaktivitet. Som sidste år har vi fornøjelsen af, at Carsten er i smedjen hver onsdag eftermiddag, og det trækker flere til, så der ofte er både tre og fire smede i gang disse dage.

Mange har jo en travl tid om sommeren med ferie og andre aktiviteter.



Stor gryde, små ører

# Ravnebjerg

Af Jutta Eberharts

Vikingområdet har været gæstet mange glade elever her til foråret, og Ravnefolket indstiller sig langsomt på skiftet til midtsommertiden, hvor publikumsformidling er i højsædet. Det bliver en god tid, og det glæder vi os til. Der er planlagt Ret & Råd på Ravnebjerg Ting i uge 28, hvor vi vil afholde både købstævne og ting og belyse vikingernes retsopgør med tingafholdelse, holmgang, dyster og tvekamp. Der holdes markedsfred, og stridigheder og tvister dyrkes og bliver forhåbentlig lagt. Det bliver en munter og interessant uge, og forskellige venner har allerede givet til kende at de vil deltage. Dejligt! Har I lyst, overskud til at være med, giv lyd. Uge 30 er blevet en venneuge, hvor forskellige vennefamilier kommer og sammen nyder Ravelivet.

Der kommer igen belgiske børn på besøg, og vores franske venner vil slå vikingelejr i to uger på markedspladsen. Så det bliver ikke kedeligt at være viking i år. Men det plejer det dog heller aldrig at være.

Vi holder fast i lavsaktiviteterne hver anden lørdag i måneden, hvor der sysles med forskellige gøremål. Det er Thomas og Oliver, der er primi motori. Husk at vi kun kan blive et lav, hvis I kommer og er med! Og velkommen det er I. I kan følge med på facebook (vikingelaug Ravnebjerg) eller på vores side [www.sagnandetsvikinger.dk](http://www.sagnandetsvikinger.dk).

Men, kære smedevenner, glem ikke hvor dejligt, der er i vikingesmedjen om sommeren!



Lille gryde, store ører

# Historisk Legeplads i Sagnlandet

Vil du være med til at tage det første spade-stik til Sagnlandet Lejres nye fantastiske legeplads? Det sker 3. juli. Kom og vær med.

*Af Ane Jepsen*

Både besøgende institutioner, almindelige gæster, personale og frivillige med børn har i mange år efterlyst en historisk naturlegeplads i Sagnlandet Lejre. Især når middagstrætheden indfinder sig og forældre og børn trænger til både at hvile og lege lidt for sig selv. Derfor er der et stort behov for en dejlig legeplads, hvor børnene kan lege selv, mens forældrene sidder ned et øjeblik.

Især familier med mindre børn har i blandt svært ved at finde nogle sjove aktiviteter i Sagnlandet, som de små pus selv kan betjene. En stor spændende legeplads med et tema og indretning, der afspejler det historiske, ligger højt på Sagnlandets ønskeliste og der arbejdes på at skaffe fondsmidler til dette.

Men det kræver mange ressourcer at skaffe den slags midler, så indtil millionerne er i hus, har bældalen og formidlingsafdelingen slået vores små midler sammen få at begynde på at etablere en naturlegeplads. Et pause sted

som skal kunne tages i brug i sæsonen 2010. Legepladsen skal blandt andet indeholde tovtrækningsbane, træstammer man kan kravle på, træfigurer, pilehytter, bænke. Vi bygger det, vi kan med egne evner og materialer. Det betyder, at vi skærer pil i Sagnlandet og skærer ud af træstammer vi har liggende.

Derfor vil vi invitere jer, kære venner, til at komme og hjælpe Bældals-Erik og Ane fra Formidlingssektionen med at etablere denne første legeplads i Sagnlandet.

Det sker lørdag den 3. juli 2010 kl. 9.30 - 16.00.

Det bliver en hyggelig dag, hvor vi skal arbejde praktisk med at grave stolper ned, save med motorsav, køre med trillebør, trække reb, støbe beton, flette pil. Erik og jeg giver et beskedent frokost måltid, kaffe/te og drikkevarer. Alle er meget velkomne, og vi kan finde både tunge og lette opgaver for alle.

Tag praktisk tøj og arbejdshandsker med. Er der nogen derude der er særligt dygtige med motorsav er i særligt velkomne og medbring gerne din egen motorsav og sikkerhedsudstyr.

Tilmelding på mail til Ane Jepsen - [adj@sagnlandet.dk](mailto:adj@sagnlandet.dk) - vi vil gerne være cirka 10 mand, og vi håber i har lyst.



*Såvel store som små er velkomne til at bygge Sagnlandets nye historiske legeplads.*

## KUPON: Tilmelding til Årsfest 7. august

Har du endnu ikke deltaget i Sagnlandets og Venneforeningens traditionsrige årsfest? Kan du lide at grille, synge og nyde en lunefuld dansk sommeraften under åben himmel?

Så grib chancen lørdag den 7. august og få nogle fornøjelige og hyggelige timer i samvær med familie, børn og engagerende medlemmer af Venneforening og ansatte i Sagnlandet Lejre.

Pris for deltagelse er (udover medlemskab for 2010) 120 kr. for voksne og 60 kr. for børn under 15 år. Børn under 7 år deltager gratis. Læs mere om program og praktiske oplysninger inde i bladet – herunder mulighed for gratis deltagelse, såfremt du hjælper til.

Brug tilmeldingskupon nedenfor og send den til Sagnlandet Lejre, Slangeallen 2, 4320 Lejre eller mail tilsvarende oplysninger til [sagnlandet@sagnlandet.dk](mailto:sagnlandet@sagnlandet.dk)

Bestyrelsen

Tilmelding årsfest senest 31/7 2010		Vi deltager (sæt kryds)	Vi kommer (antal voksne/børn)
Madlavning	Fra kl. 10.00	_____	____ / ____
Årsfest	Fra kl. 17.10	_____	____ / ____
Navn			Tlf. nr.:
Adresse			E-mail:
Evt. andet du vil fortælle os:			

## Næste ASK udkommer september 2010.

Deadline for næste ASK er 6. september 2010 kl. 12.

Bidrag modtaget efter deadline kan ikke forventes optaget. Derfor overhold deadline!

Manuskripter mailes til redaktør, Henrik Schilling på [hes@sagnlandet.dk](mailto:hes@sagnlandet.dk) i word-format

Manuskripter må ikke indeholde nogen form for opsætning og alle skjulte koder bedes fjernet.

Billeder fremsendes som separate filer i jpg-format.

# Odin



**Annette Hoffs malerier af Odin kan ses i Galleri  
Gl. Lejre fra 15. august**